

Open Access innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på web. Forfatter eller opphavsmann beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag.

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Larsson, P. (2015). Politistategier mot narkotika. *Drugs: what is the problem and how do we perceive it? Policies on Drugs in the Nordic countries*, s. 78-89.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

Politistategier mot narkotika

Av: Paul Larsson

Denne artikkelen vil med utgangspunkt i handlingsplanen «Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 til 2015» (POD 2010) drøfte politiets oppgaver og rolle slik de kommer til uttrykk der. Hensikten med dette er å forsøke å si noe om ulike politisære tilnæringer på feltet, hvordan de begrunnes, hva man forventer vil komme ut av dem og forhåpentligvis noe om forskning på feltet.

For å begynne med det siste først så er det slående hvor lite det er gjort av forskning på politimetoder opp mot narkotika ikke bare i Norden, men internasjonalt. Finstads (1999) påpekning om at «forskningsoppgaver står i kø» på feltet gjelder dessverre fortsatt. Det er ikke uvanlig i studier av gatefolkets møte med politiet eller narkotikaomsetning på gateplan hvor politiet er inne som en sentral aktør¹, det finnes en del om politiets internasjonale innsats på feltet (Sheptyckie 2000), men studier av politiets virksomhet, ulike tiltak, metoder og hva som kommer ut av dette er det mindre av². Få, om noen, av disse studiene sier noe om effekter eller drøfter politiets innsats opp mot deres målsetninger og ressursbruk. Egne evalueringer utført av politiet, som det fastlås at det skal gjøres i handlingsplanen, finnes ikke så vidt undertegnede kjenner til.

Høyt og lavt

Politiets innsats deles grovt sett i to strategier. Den ene er tradisjonelt politiarbeid rettet mot brukerne hvor ofte ordensproblematikken er sentral. Dette kaller Murji (1998) for low level enforcement. Det kan bestå av ulike metoder, som uro- og kontrollaktivitet, men også bredere forebyggende tilnæringer vanligvis mot ungdomsgruppen. Den andre tilnærmingen er mer rettet mot smuglerne og de større partiene og kalles high level enforcement. Dette handler om organisert kriminalitet, internasjonalt politiarbeid, bruk av etterretningsmetoder og analyser samt det finansielle sporet med hvitvasking og inndragning (Larsson 2014). Disse to nivåene er en klar parallell til hva Broudeur (2010) omtaler som high and low policing. Skillet kan et godt stykke på vei avleses innen politiets egen organisering ved at sentrale enheter, som Kripos i Norge og de større avdelingene for organisert kriminalitet, som i Oslopolitiet, vanligvis tar de store sakene og benytter seg av etterretning og ekstraordinære etterforskningsmetoder. Low level enforcement er nærmere knyttet til det hverdagslige ordenspolitiets oppgaver eller, i den grad slike fortsatt finnes, til uroavdelinger. Et stykke på vei kan en si at de to operer etter noe ulike logikker. Vi kommer tilbake til dette senere. Det er likevel opplagte kryssinger og samspill mellom de to tilnærmingene, det understrekes at en av oppgavene ved gateaktiviteten er å skaffe informasjon fra brukerne og småselgerne som kan benyttes for å få kunnskap om hva som skjer «høyere opp» i omsetningssystemet.

Det første som slår en ved «Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 – 2015» er at det står lite i denne om high level enforcement og at det knapt nevnes under de to hovedtilnærmingene som presenteres. Det kan det være flere grunner til dette. Den ene er at innsatsen «høyere opp» mest assosieres med organisert kriminalitet. Frem til for få år siden var organisert kriminalitet for politiet nærmest synonymt med større narkotikakriminalitet (Larsson 2008, POD 2005). Organisert kriminalitet får sine egne handlings- og strategiplaner, noe som også nevnes i forordet til rapporten. En annen grunn, som ikke nevnes eksplisitt, er

¹ Se Evy Frantzen (2001 og 2005), Flaaten (2007) og Sandberg og Pedersen (2006).

² Pedersen og Tigerstedt (2003) og BRÅ (2003).

hvem handlingsplanen er beregnet på³. Den fremstår som skrevet for «politi flest», kanskje som hjelp for å bedre deres innsats på feltet. Den synes dessuten uklar på hva politiet konkret skal gjøre. I så måte er det muligens mest hensiktsmessig å lese den som en policyplan. Rapporten er interessant som kriminalpolitisk statement. Den bør ses som en del av politiets, i dette tilfellet Politidirektoratets, symbolske virksomhet⁴ og som et av flere styringsdokumenter.

Rapporten er tradisjonell i oppbygning. Innledningsvis vies betydelig plass til beskrivelser av utviklingen på narkotikafeltet, trender og trusselbildet. Datagrunnlag er offisielle tall fra politi og toll. Forskning er så godt som fraværende. Den vier ingen plass til kriminalpolitiske overveielser eller grunnleggende spørsmål ved rolledeling mellom ulike aktører på hjelpe-, behandlings- og kontrollsidene innen narkotikafeltet eller politiets mandat. I stedet fremheves at narkotikakriminalitet medfører store menneskelige lidelser og at de samfunnsmessige kostnadene er betydelige, derfor «er det nødvendig fortsatt å prioritere innsatsen mot narkotika.» (fra forordet) Dette er en relativt ukontroversiell påstand, men spørsmålet om hva politiets innsats bør være, hva som er *realistiske mål* og *hvilke midler* som er best tas ikke opp til drøfting⁵. Det er gitt.

Hva politiet skal gjøre er delt i to. Det er tiltak for å redusere etterspørselen og for å redusere tilgjengelighet.

1. Redusere etterspørselen.

*Samhandling og kommunikasjon. Politiet skal være i dialog med «risikoutsatt ungdom». Det legges stor vekt på at politiet samhandler med foreldre og skole. «Politiet bør i denne forbindelse formidle kunnskap om foreldrenettverk og arbeidsmetoden «tegn og symptomer»». (s. 16) Politiets rolle fremstilles primært som informasjons- og kunnskapsarbeider som skal formidle konsekvensene narkotika kan ha som gjelder psykisk og fysisk helse, tap av førerkort og problemer opp mot fremtidig arbeidssituasjon ved straff. Samarbeid med kommunale etater understrekes og modellen *SLT* og *politiråd* fremheves som sentrale verktøy.

*Utdanning og forskning ved Politihøgskolen. Fordi narkotikakriminalitet knapt anmeldes av publikum så må politi og andre kontrollører avdekke det. Man er derfor avhengig av kunnskap for å kunne identifisere lovbrudd, avdekke smugling og annet. Forskning understrekes for å få en mer målrettet innsats.

*Politiets forebyggende arbeid med barn og unge. «Familien er uten sammenligning den mest betydningsfulle institusjonen i samfunnet når det gjelder å påvirke normer og verdier.» Familien og betydning av å bygge opp foreldrenettverk understrekes atter som sentral. Tverretattlig forebyggende arbeid, med bl.a. Buf, bekymrings samtalen samt å kartlegge barnets utvikling understrekes som viktig (s. 17). Dette punktet har mye til felles med det

³ Det er flere forhold ved denne rapporten som er uklare. Den har ingen klar målgruppe, hvem er den skrevet for? Det står at rapporten skal evalueres for å se om strategiske mål er oppnådd. Men hva er dens strategiske mål? Det er ikke mulig å lese ut av rapporten.

⁴ Manning (2005) understreker at mye av politiets virksomhet er av symbolsk art. Dette må ikke forstås som at politiet bedriver skuespill, men at det ofte er like viktig for publikum hvordan de *opplever* politiets innsats som hva de virkelig gjør. For Politidirektoratet som nyopprettet styringsorgan var handlings- og strategiplaner en måte å dokumentere innsats og handlekraft.

⁵ Skadelighet sammenlignes ikke med andre rus- eller nytelsesmiddel. At noe er skadelig betyr ikke at bruken av det medfører kriminalisering, i så fall burde alkohol og tobakk vært kriminalisert.

første. Det som skiller dem noe er at dette punktet nok er mer rettet mot forebyggere i politi, at bekymringssamtalen og ulike samarbeidsopplegg fremheves sammen med ungdomskontrakter og konfliktråd. Dette er i tråd med forebyggende prinsipper fremhevet fra sentralt politisk hold.

*Politiet som deltaker i samfunnsdebatten. Det understrekes verdien av at politiet gir korrekt informasjon til publikum og fremstår som profesjonelle. Dette er sentralt for publikums tillit til politiet. Et eget punkt, uten videre forklaring er: «Politiet bør være oppmerksomme på debatter og opptreden som er egnet til å skape sosial aksept for narkotikakriminalitet, for eksempel legalisering av cannabis.» (s. 17) Hvordan kan dette forstås? En rimelig fortolkning, med bakgrunn i hva som tidligere er nevnt, er troen på at narkotikabruk er relatert til normoppløsning. Synspunkter som stiller spørsmål ved dagens narkotikapolitikk vil kunne påvirke normene og bruk på en negativ måte.

*Årlige fagseminarer og kompetansegruppe for fagområdet narkotika. «Narkotikakriminaliteten er i stadig endring med nye stoffer og trender, og aktiv kunnskapsdeling er derfor nødvendig, for eksempel gjennom årlige fagseminarer.» POD har opprettet kompetansegruppe som skal gi råd. Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) nevnes særskilt som en «verdifulle bidragsyter innen kompetansedeling og nettverksbygging».

Oppsummerende kan en si at forebygging, særskilt opp mot barn og unge understrekes som det viktigste punktet. Fremgangsmåtene er stort sett velkjente forebyggende metoder. Politiets rolle som informasjonsarbeider⁶ er sentral, ikke bare når det gjelder de sosiale konsekvenser av narkotikabruk, men også om stoffenes virkninger, helsemessige og medisinske aspekter. Spørsmål ved realismen i hvilken grad politiet har større mulighet til å påvirke holdningene og forståelsen av narkotika nevneverdig i en mediavirkelighet hvor bruk av ulike preparater oppfattes som en del av en større livsstil eller mote stilles ikke. Det siste punktet som bør nevnes er det tydelige normative aspektet. Stoffbruk i samfunnet knyttes opp mot normoppløsning, «feil kunnskap» er farlig fordi det kan skape aksept for narkotika, som medfører bruk. Et slik syn på kriminalitet og avvik er ikke særegent for narkotikafeltet, men understrekes i forskningslitteraturen omkring politikultur som et sentralt trekk. Politiet oppfatter ofte seg selv som en siste linje mot kaos, et forsvar mot uorden og utglidning. Det er dette som omtales som «the thin blue line» (Reiner 2010). Herbert (1997) understreker betydningen av politiets sondering mellom rett og galt, skittent og rent. I denne prosessen blir tegn på skitt eller uorden viktige. Dette er nok en grunn til den nærmest instinktive reaksjonen overfor eksempelvis graffiti man finner i politiet, det representerer det første tegn på en utglidning som kan ende i kriminelle karrierer og forfall. Narkotika representerer det samme. Det er et tegn på moralsk forfall, noe skittent som må stanses før det sprer seg. Den samme tankegangen gjør eksempelvis at teorier som nulltoleranse og «broken windows» av mange intuitivt oppleves som riktig og relevant (Lundgaard 2011).

2. Redusere tilgjengelighet.

Det meste under denne delen handler om å forhindre at det etableres narkotikamiljøer og markeder.

*Oppdagelsesrisiko. «Politiets oppmerksomhet rettes mot «ytterpunktene i kjeden»: produksjon, innførsel og omsetning på den ene siden og unge (førstegangs-) brukere på den andre.» Det hevdes: «For tilgang på informasjon om salgs- og innførselsnettverket er

⁶ Se også Finstad 1999.

brukernivået en god kilde.» (s. 18) Om det er en *god* kilde dokumenteres ikke. Innen forskning er man ellers ganske skeptisk til brukernes kunnskap om akkurat omsetningen, med unntak av hvem de fikk / kjøpte stoffet av⁷. Aktiviteten mot brukerne begrunnes med at den gir kunnskap om stoffmiljøet og at slik kunnskap er viktig i det forebyggende arbeidet og opp mot politiets rolle som informasjonsarbeider. Oppdagelsesrisikoen i seg selv antas å fungere avskrekkende og dermed som noe som kan redusere rekruttering.

*Avdekking av narkotika som metode. Politi, toll, forsvaret, friomsorgen med flere skal arbeide for å avdekke narkotika. Her er det særlig bruken av hund som understrekes som en «effektiv og skånsom» metode. Politiet skal dessuten «være tilstede på Internett.» (s.18)

*Narkotika i trafikken. Her nevnes metoder som nummergjenkjenning, urin- og spytt-test samt «tegn- og symptomer». Det mest sentrale er farene, sikkerheten ved ruspåvirkning i trafikken. Ellers sies det ikke konkret hva dette punktet har med redusert tilgjengelighet å gjøre.

*Restauranter, private og offentlige arrangementer. Beskriver mulighetene for å stenge serveringssteder via bevillingsmyndighetene hvor det foregår omsetning og eller bruk av narkotika på disse steder. Det påpekes at «man må forebygge at konserter og festivaler utvikler seg til samlingssteder for bruk, besittelse og omsetning av narkotika.» (s. 18)

*Tunge misbrukermiljøer. «Ansamling av tunge misbrukere, spesielt i bysentrene» fremheves først og fremst som et ordensproblem som kan virke «skremmende og støtende» på folk. Dessuten omsettes det narkotika der. Det fremheves at disse «ansamlingene» er en sosial og helsemessig «utfordring» og at det derfor er viktig å samarbeide med helse og sosialmyndigheter. «Imidlertid er ansamlingene et ordensproblem for politiet som må møtes med uniformert og sivil tilstedeværelse.»

*Inngripen ved narkotikakriminalitet. Man skal gripe inn raskt, særlig overfor unge og «førstegangskriminelle». Dette vil forebygge både misbruk og etablering av salgssteder (kriminalitet skal ikke lønne seg). Det understrekes rask saksbehandling og at oppklaringsprosent skal være høy, noe som uansett er realiteten. Inndragning fremheves som middel for å forhindre at «det skal lønne seg» - profittpotensialet anses som stort.

*Domfelte kriminelle utledninger. De skal utvises og / eller overføres til soning i sitt hjemland. Det sies ikke hvorfor og hva målet er med dette, bortsett fra at det vises til regelverk. Det opplyses heller ikke klart at det skal gjelde dømte i narkotikaforhold.

*Doping. Det sies at det er et betydelig bruk av slike preparater og at de har skadevirkninger. «Misbruk av dopingpreparater kan ha flere uheldige bivirkninger...» (s. 19) Mer forskning på *virkningene* av doping etterlyses. Bruk og besittelse er ikke kriminalisert, «derfor er det viktig å være kjent med hvilken mengde som regnes som besittelse til eget bruk, og hva som regnes som straffbar oppbevaring.» (s. 19) Tonen når det gjelder doping er mer dempet og brukere betegnes ikke, som ellers i dokumentet, som kriminelle. Nærmest all oppmerksomhet er rettet mot skadevirkningene. Det tas ikke opp hvordan omsetning, som er straffbart, kan begrenses⁸.

En kan oppsummere del to med at mange av tiltakene er situasjonelle. Det vil si at det handler om å begrense muligheter for at åpne omsetningssteder oppstår og å forsøke å kontrollere

⁷ Informanter rekrutteres ofte ved gateaktivitet, det er velkjent (Larsson 2014). Men jeg forstår det ikke som det er dette man her snakker om.

⁸ Man kunne her se for seg aktivt arbeid opp mot treningssenter, samarbeide med idrettsorganisasjoner og en rekke andre forslag. Bruken av ulike sivile sanksjoner burde fungere god på dette feltet.

tilgangen ute i samfunnet. Den tar ikke for seg high level enforcement på feltet. Det finnes også preg av klassisk urotenking. Politiet skal gripe inn i ulike miljøer. Ingen skal føle seg trygge. Det er verdt å merke seg at argumentasjonen er ganske kompleks ved at ordensproblematikk, sosiale problemer, betydningen av etterretningsinformasjon, sikkerhet i trafikken og helseproblemer nevnes som medvirkende begrunnelser for tiltakene. Det finnes en mer strafferettslig tankegang ved at både individual- og allmennpreventive effekter ved tiltakene fremheves. Det skal gripes inn raskt og man skal særlig rette seg inn mot de unge (førstegangsbrukere). Dette har en positiv preventiv effekt. Rask og sikker oppfølging skal ligge til rette for en viss avskrekkende virkning⁹. Troen på kriminalisering og bruk av straff ligger under som et uuttalt premiss som ikke drøftes i teksten. Selv om straff er nærmest fraværende i teksten så er budskapet likevel klart; straff fungerer.

Politiroller i rapporten

Handlingsplanen kan og vil leses på ulike måter. For en praktisk innrettet politimann vil den nok være vanskelig å benytte i sitt daglige virke. Den vil kunne virke noe forvirrende. Planen tar ikke opp konkrete tiltak som kan gjøres, men nevner i stedet en hel rekke mulige tilnærminger. For en utenforstående leser ute etter bedre kunnskap om tankegangen bak ulike politistراتيجier vil den neppe oppleves som særlig informativ.

Planen er, selv om kun fire sider vies de to tilnærmingene, for bred. I bunn og grunn sier den at nesten hvilke tradisjonelle politimetoder som helst kan benyttes. Samtidig er den for smal, den sier lite eller ingenting om hva som faktisk gjøres av spesialister. Den tar ikke opp metodebruken på feltet med ekstraordinære politimetoder (Larsson 2014). Etterretning, analyser og å bygge større saker og sakskomplekser belyses ikke spesielt. Internasjonalt politiarbeid vies et eget punkt i planen, men da som informasjon til leseren, ikke som en del av tiltakene. En del «klassisk» politiarbeid synes glemt, kanskje særlig innen det forebyggende området som holdningskampanjer av typen «Bry deg». Kunnskap og informasjonsarbeid, ligger inne i planen, men kunne vært gjort betydelig eksplisitt.

Skillet mellom de to tilnærmingene blir aldri helt klart, men det synes som de etterspørselsreducerende tiltakene handler om å påvirke, spesielt ungdom, gjennom informasjon og holdninger så de «sier nei til narkotika». Mye handler om kunnskap og forebygging. Blant de tilgjengelighetsreducerende tiltak er det politiarbeid mot identifiserte brukere, men også mot det bredere publikum, eksempelvis i trafikken og ved bruk av hund. Det er primært det reaktive sporet som dominerer.

Mye plass i handlingsplanen vies «narkotikakriminalitetens utbredelse». Det handler om ulike typer stoffer, beslag, nye stoffer, bruk, smugling og trender. Dette er typisk informasjon fra Kripos sin aktivitet med analyser av stoffer og beslag.

For forskere kan «Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 til 2015» fremstå som tung og noe forvirrende lesing. Mye tas for gitt. Det sies ikke tydelig hva målsetningen for politiets arbeid med narkotika skal være. Er det «et narkotikafritt samfunn», redusert bruk av narkotika, å forebygge skader ved bruk av narkotika eller samfunnsskader? Inntrykket er at narkotika representerer et onde så stort at tiltakene logisk følger av dette. En slik lesing åpner for en rekke spørsmål. Avslutningsvis i planen kreves det at politidistriktene og særorganene skal følge opp handlingsplanen i sine egne årsrapporter. Det skal utføres evalueringer og følgende tema skal tas opp; hvordan har politiet arbeidet for å nå rapportens strategiske mål? Tiltak for å nå målene skal utarbeides, men *hva* er målene? Noen evalueringer så langt er ikke kjent.

⁹ Dette er min fortolkning og står ikke eksplisitt i teksten.

Planen skiller ikke mellom bruk og misbruk, eller forskjellige former for bruk. Bruk av illegale rusmidler er narkotikakriminalitet. Den vier betydelig plass til forebyggende metoder, men sier lite om årsaker til bruk av illegale rusmidler. Utbredelsen av rusmidler tas opp. Heroin spredte seg «nærmest epidemisk» på 1980 og 90- tallet (s. 10) og det fremheves at det vanlige er at de som misbruker rusmidler både har høyt forbruk av legale og illegale. Hvorfor det er slik, hva som kan forklare det og hvordan politiet forholder seg til det kan man ikke lese seg til.

Handlingsplanen sier ikke noe om *hvorfor* de ulike metodene er valgt ut. Er det fordi de er effektive, godt utprøvde eller fordi de er fremhevet i ulike planverk¹⁰? Handlingsplanen er, som nevnt, tilnærmet uten forskning, selv om det flere ganger fremheves at slikt bør en ha. I den grad forskning nevnes så er det opp mot utbredelse og bruk av narkotika og skadevirkninger. Samfunnsmessige og medisinske aspekter er viktige, men for politiets del burde man vel i større grad etterlyse forskning rundt effekter av deres innsats mot narkotika? Som dokumenterer effekten av hva de gjør. Stiller grunnleggende spørsmål ved hvilke metoder som er skånsomme og hvordan de oppfattes av «brukerne». De etiske perspektivene ved metodene og hva politiets samfunnsmessige rolle innen reguleringen av narkotika er og bør være. Et enkelt spørsmål om hva innsatsen koster og hva får man ut av den reises ikke. Forskning som tar for seg ulike politiroller innen narkotikafeltet er fraværende.

Handlingsplanen fremstår som et policydokument. Det vil si, den uttrykker mer. Den sier dette tror vi på og slik bør det være. Den er ikke rettet mot politispesialister, men er snarere en liste over hva «politiet der ute» kan gjøre. Den er innom det meste, selv om mange av metodene støter på betydelige praktiske problemer i bruk. Spørsmål ved rådende tankemønster stilles ikke, den snarere advarer mot tenking «utenfor boksen». Slikt kan føre til moralsk utglidning.

Utenfor boksen

Politiet vil alltid være en av de sentrale aktørene innen rusomsorgen. Men hva politiet gjør og hvordan de utfører sine oppdrag varierer en del. Avslutningsvis skal vi derfor se litt «utenfor boksen», tenke høyt over andre politiroller innen narkotikafeltet.

Den internasjonale reguleringen av narkotika strekker seg i all hovedsak tilbake til Shanghai-kommisjonen av 1909 og Haag konvensjonen av 1912 (Hauge uå). Det er likevel FNs narkotikakonvensjon fra 1961 med sin protokoll fra 1972, psykotropkonvensjonen av 1971 og 1988 konvensjonen om illegal trafficking i narkotiske stoffer som har vært og er det grunnleggende regelverket på feltet globalt og nasjonalt (Bewley-Taylor 2012).

Regelverket er tydelig på at det er to strategier for narkotikakontroll, den første søker å kontrollere produksjonen. Den andre er ved bruk av pønalt kontroll. «Put simply, this is the suppression through criminal law of illicit production, supply and consumption of drugs.» (Bewley-Taylor 2012, s. 3).

Regelverket er tydelig på at regulering skal skje gjennom kriminalisering. Troen på bruk av straff er grunnleggende, ikke bare når det gjelder for produksjon, eksport og salg, men også for bruk og besittelse. Men som Bewley-Taylor (2012) viser så finnes det noen manøvreringsmuligheter i regelverket. Det er primært opp mot de samfunnsmessige helseaspektene og skadereduksjon slike muligheter finnes.

Flere land og stater har de senere år myknet opp håndhevingen, særlig i forhold til bruk og besittelse vanligvis av cannabis, eller som i Portugals tilfelle for alle former for narkotika. I

¹⁰ Det gjelder eksempelvis både bruk av SLT og bekymringssamtalen som forebygge metoder.

Portugal har man avkriminalisert bruk og besittelse (Greenwald 2009). Det er fortsatt forbudt å bruke, men det reageres med sivile sanksjoner eller behandling. Omsetning er kriminalisert. Mange andre land har enten depenalisert, det vil si ikke straffer ved bruk av fengsel eller de facto legalisert ved at det fortsatt er straffbart, men at lovene ikke håndheves, som i Nederland. Reell legalisering har man kun få steder, som i statene Colorado og Washington når det gjelder cannabis (Hauge 2015). En siste variant er at det åpnes for medisinsk bruk av ulike klassifiserte narkotiske stoffer. Man kan da kjøpe eksempelvis cannabis på utsalgssteder hvis en har resept.

Politiets oppgaver og metodebruk avhenger av hvilket regelverk de har å forholde seg til. Det kanskje mest overraskende er at politiet i mange land vi ofte assosierer med «legalisering» langt på vei har mange av de samme oppgavene som i «restriktive» land. Politiet er også her de som møter brukere på gata, de fungerer fortsatt som informasjonsarbeidere, har en sentral funksjon i å få brukere inn i behandlings- og hjelpeapparatet. Deler av det forebyggende arbeidet ligger nok mer til helse- og sosialarbeidere, men politiet er blant forebyggerne og arbeider med kontroll av import, salg, smugling og produksjon som er kriminalisert.

Det avgjørende skillet ligger på to forhold. Det ene består i en dreining i retning av mer helsemessige oppgaver overfor brukerne. «Jakten på gateplan» av brukere går fra jakt på småbeslag og stressing av miljøer over til i større grad å sluse over i retning av hjelpeapparatet. I dag benyttes store ressurser til anmeldelse og rettslig forfølgning av småsaker. I Norge har antallet narkotikasaker økt dramatisk fra 12714, som utgjorde 5,5% av anmeldelsene i 1993 til 48038 og 19% av sakene i 2014. Det er en firedobling i løpet av 20 år. En firedobling som er villet og handler om politiets prioriteringer som i liten grad reflekterer utbredelsen av narkotika i samfunnet¹¹. Disse 48 000 sakene består av 24 600 (d.v.s. mer enn 50%) brudd på legemiddelloven, som gjelder bruk og besittelse og 20 898 førsteledd saker (straffelovens §162). Resten som er cirka 1200 saker er mer alvorlige forhold, noe som utgjør 2 – 3 % av saksmengden. Ressursbruken innen politi og rettsvesen på dette er omfattende¹². Internasjonal forskning stiller grunnleggende spørsmål ved hva som kommer ut av kriminalisering av bruk og besittelse av narkotika¹³.

Hoveddelen av det forebyggende arbeidet vil bygge på de samme metoder beskrevet i handlingsplanen uansett om bruk og besittelse er kriminalisert eller ei. Mye tyder på at det kan være en fordel med avkriminalisering for den forebyggende innsatsen. Politiet vil lettere kunne få kontakt og dialog med brukere og ungdom hvis trusselen om straffesanksjoner forsvinner. Ved eksempelvis en portugisisk modell kan man uansett forestille seg at beslag av stoff og det å bli pågrepet av politi fortsatt oppleves som inngripende, selv om reaksjonen blir en advarsel, samtaler med behandlere og terapeuter eventuelt tilbud om behandling om det trengs. Fordelen med fremgangsmåten er at man ikke kriminaliseres.

Ved en omprioritering kan politiet få ressurser til annet arbeid. I flere av de landene som oppfattes som liberale benyttes betydelige ressurser opp mot kontroll av produksjon, smugling

¹¹ Bildet av narkotikabruk i samfunnet er som SIRUS og ESPAD dokumenterer et helt annet enn hva som fremkommer i politiets tall. Nærmere 100% av de anmeldte narkotikasakene er anmeldt av politiet selv og helt avhengig av politiets innsats på feltet.

¹² Hvor stor del av politiets ressurser som går med til narkotikarelatert arbeid er vanskelig å anslå siden det dekker så mange ulike sider ved deres arbeid. I Sverige estimerte man at 6% av politiets ressurser gikk til dette (BRÅ 2003). Et anslag på mellom 6 og 10% for Norges del virker ikke urealistisk, men tallet er helt avhengig av hvordan man regner.

¹³ Mye tyder på at en avkriminalisering under normale omstendigheter knapt vil ha noen merkbar effekt på bruken, det er andre forhold som avgjør (Bewley-Taylor 2012, Nutt 2012, Greenwald 2009, Hauge 2008). Skadevirkningene ved kriminalisering er også godt kjent.

og omsetning. Politiet har også fått en klarere sosial- og helsemessig innretning på sitt arbeide, noe man ellers ser i annet rusarbeid. Ordensproblemene vil alltid ligge der, men for de fleste narkotiske stoffer vil dette være av betydelig mindre omfang og alvorlighetsgrad enn for velkjente alkohol (Nutt 2012).

Referanser:

- Bewley-Taylor, David R. (2012): *International Drug Control. Consensus Fractured.* Cambridge University Press.
- Brodeur, Jean-Paul (2010): *The policing web*, Oxford University Press. Oxford.
- BRÅ (2003): *Polisens innsatser mot narkotikabrottsligheten. Omfatning, karakter og effekter*, Rapport BRÅ (Granath, Svensson og Lindström) 2003:12.
- Finstad, Liv (1999): *Forskningsoppgaver står i kø*, intervju i Rus og avhengighet, nr. 3, 1999.
- Flaaten, Sverre (2007): *Heroinister og kontorister – en undersøkelse av maktens ulike fasetter i rettsforfølgelsen av narkotikalovbrudd*, Fagbokforlaget, Oslo.
- Frantzen, Evy (2001): *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og Norsk metadonpolitikk*, Universitetsforlaget Oslo.
- Narkojakt på gateplan: Om politikontroll av narkotika på Vesterbro i København.* (2005) Dr. avhandling, Københavns universitet.
- Greenwald, Glenn (2009): *Drug Decriminalization in Portugal, Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*, Cato Institute, Washington.
- Hauge, Ragnar (uå): *Fra Opiumskrig til legemiddelkontroll*, Rusmiddeldirektoratet, Oslo.
- (2008): *Straff for narkotikabruk – kan det begrunnes?* Publisert på Forebygging.no <http://www.forebygging.no/Kronikker/2010-2008/Straff-for-narkotikabruk---kan-det-begrunnes/>
- (2015): *Cannabispolitikken i støpeskjeen*, Manus (i trykk).
- Herbert, Steve (1997): *Policing Space. Territoriality and the Los Angeles Police Department*, University of Minnesota Press.
- Larsson, Paul (2008): *Organisert kriminalitet*, Pax, Oslo.
- (2014): *Å danse med djevelen – utradisjonelle politimetoder innen narkotikafeltet*, I rapport fra Nsfk seminar Danmark.
- Lundgaard, Jenny (2011): *Nulltoleranse på Norsk*, Ad Notam, Oslo.
- Manning, Peter K (2005): “The police: mandate, strategies and appearances”, i Newburn (ed.): *Policing. Key Readings*, Willan Publishing.
- Murji, Karim (1998): *Policing Drugs*, Ashgate. Aldershot.

Nutt, David (2012): *Drugs - without the hot air*, UIT, Cambridge.

Pedersen, Esben Houborg og Christoffer Tigerstedt (2003): *Regulating Drugs – between users, the Police and Social workers*. NAD: Helsinki. Nad publication 34.

Politidirektoratet (2005): «Prosjekt organisert kriminalitet», Rapport, Oslo.

Politidirektoratet (2010): «Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 til 2015», Rapport, Oslo.

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1138.pdf

Reiner, Robert (2010): *The Politics of the Police*, Oxford University Press.

Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen (2006): *Gatekapital*. Universitetsforlaget, Oslo.

Sheptycki, J.W.E (2000): *Issues in transnational policing*, Routledge, London.